

Romanele Doinei Ruști reflectate în oglinzile „anamorfotice” ale criticii literare

Drd. COSTIANU (CHIFU) Georgeta Pompilia
Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

***Abstract:** After 1990, Romanian literature, especially prose, faces the sudden feeling of freedom and thus becomes a literature connected to the real, sensitive to the social and political transformations, refractory to everything that had been, during the communist period, espionage, esopism, writing among the lines, and more than that, refractory to aesthetics, to the retreat in the "ivory tower". If, with regard to the story of the eighth-century writers in post-communism, we can talk about a certain continuity of themes, obsessions, narrative lines, in the twenties we have to do with the deliberate, programmatic, vehement, even -rupture, discontinuity in relation to the literature practiced by previous literary generations. In the landscape of the two-march prose, there is also the prominent Doina Rusti who is able to charm the lecturer with her unique style.*

Writer Doina Rusti is hard to fit in a literary direction, into a biological or creative generation and possesses a special aesthetic formula. She has created the reputation of an atypical author from all points of view.

***Key words:** Magic Realism, Postmodern literature, Narrative Fiction, Allegory, Doina Ruști.*

După 1990, literatura română începe să se confrunte cu o acută dorință de libertate și este din ce în ce mai mult influențată de contextul social-politic, puternic conectată la real, mult mai sensibilă la transformările sociale și politice, refractară la tot ceea ce fusese în perioada comunistă: evazionism, esopism, scriere încifrată, și mai mult decât atât, refractară la estetism, la retragerea în „turnul de fildeș”⁸³. După o lungă perioadă de autonomie a esteticului, înțelegându-se ca o soluție „politică”, de rezistență la ideologia comunistă, literatura înregistrează un interes major față de real și cotidian. Scriitorii tineri, cărora li s-a dat denumirea de douămiiști, reflectă cel mai bine, în operele lor, această „mutație a valorilor estetice” (dacă ar fi să folosim termenul lui E. Lovinescu). Cei din generațiile anterioare, în special optzeciștii, se confruntă și ei cu această problemă pentru că nu știu în ce direcție ar trebui să o ia creațiile lor. Ei au de

---

⁸³ Adina Dinițoiu, *Proza douămiiștilor în peisajul literaturii române postcomuniste* - Textul intervenției prezentate în cadrul Sesiunii științifice din 22 mai 2015 la Casa Academiei Române

făcut o alegere dificilă: să continue sau să se distanțeze definitiv de tot ceea ce se scrisese până atunci.

În general, optzeciștii și-au continuat obsesiile scriitoricești mai vechi – realitățile rurale ori citadine evocate în cărțile lor din anii '80 – plasându-le, însă, în contextul schimbărilor intervenite în postdecembrism. Există, așadar, linii de continuitate în proza optzecistă. Se constată că generația optzecistă este, în mare parte, o generație de scriitori cu rădăcini rurale, care exploatează acest filon în proza lor.

În cazul tinerilor scriitori douămiiști, însă, ruralul e prezent mai puțin – și nu cu trimiteri biografice, ci, mai degrabă, ca mediu de observație –, ei sunt dezabuzatii orașului, ai marginalității/ periferiei citadine. Proza douămiiștă este una situată în prezent, interesată, dominată de prezent, care ignoră deliberat trecutul (memoria comunismului), dar și viitorul (improbabil, dificil de întrezărit).

După război, în Europa Occidentală – scrie istoricul francez François Hartog, care propune, în acest sens, termenul de „presentism” („le présentisme”)⁸⁴ – se instituie tot mai mult o ordine a prezentului, începând cu existențialismul francez, care face o critică a progresului și pune accentul pe acțiune, pe angajamentul în prezent (de înțeles după deziluziile războiului); urmează anii '60, deziluziile și criza economică a anilor '70.

Presentismul occidental debutat după război și accentuat de criza economică și socială a anilor '70, este unul „cinic” ori „disperat”, după Hartog, iar el seamănă foarte mult, la distanță de aproape 30 de ani, cu ceea ce se întâmplă în România postrevoluționară și postcomunistă la începutul anilor 2000: criză economică și socială, o „tranziție” nesfârșită marcată de persistența/rezistența vechilor structuri (comuniste), sărăcie, șomaj, iar pentru tineri, în special – lipsa unui job și a perspectivelor de viitor. E cazul, așadar, „mizerabilismului” din literatura română a anilor 2000 (Ionuț Chiva, Ioana Baetica, Adrian Șchiop, Dan Sociu ș.a.), în care apar tineri dezabuzati, blocați

---

⁸⁴ François Hartog, *Régimes d'historicité. Présentisme et expérience du temps*, Paris, Éditions du Seuil, 2003, 2012. V. și Antofi Simona, *Contemporary Critical Approaches to the Romanian Political and Cultural Ideology of the XIXth Century - Adrian Marino, Al treilea discurs. Cultura, ideologie și politica în România / The Third Discourse. Culture, Ideology and Politics in Romania*, în Antofi, S., Ioana N., Necula, G., Ifrim, N., Crihană, A., (edit.), *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 4th International Conference on Paradigms of the Ideological Discourse - The Dynamics of Terminologies and (Re)Shaping of Ideologies, 2012, p. 22-28, DOI: 10.1016/j.sbspro.2012.10.005, Galati, ROMANIA, 31 mai – 1 iunie 2012, **Accession Number** WOS:000361477200004

într-un prezent mizer, stagnant, al gesturilor cotidiene, elementare, prin forța lucrurilor.

Revoluția din 1989 reprezintă, așadar, pentru noi, în termenii lui François Hartog, o „breșă”, o „falie” în regimul de temporalitate care guvernează literatura tinerilor în postcomunism – întoarcerea obsesivă către prezent. Dacă în ceea ce privește proza scriitorilor optzeciști în postcomunism putem vorbi de o anumită continuitate de teme, obsesii, linii narative etc., la douămiiști avem de-a face cu marcarea – deliberată, programatică, vehementă chiar – a unei rupturi, a unei discontinuități în raport cu literatura practică de generațiile literare anterioare.

Pentru perioada următoare, de asemenea, se observă și existența unei paradigme postdouămiiiste care presupune un fundament literar, cultural și existențial comun. În rândul celor mai mulți dintre creatorii care au debutat în ultimul deceniu, se pot identifica asemănări atât în ceea ce privește tematica, cât și atitudinea. Se observă o schimbare de perspectivă față de ceea ce se scrisese până atunci și anume faptul că universul discursiv nu mai urmărește contactul direct cu realitatea crudă sau cu trăirile interioare nemediate, sfâșietoare, ci cu digitalul și științificul, domesticul și banalul, bovarismul și fantezia. Experiențele-limită (drogurile, moartea, suferința) nu au fost înlăturate, ci diminuate în intensitate și/sau demitizate, estetizate prin distanțare. Subiectului nu i se întâmplă direct viața, ci printr-un filtru lucid-impersonal. De altfel, putem vedea că au o atitudine *deschisă* față de (post)modernitate nu una reticentă, ca în cazul douămiiștilor.

Generația de azi din poezia, proza și chiar critica literară românească, stă sub semnul noutății, trecând printr-o adevărată revoluție. Se realizează ceea ce putem numi o încălcare și chiar o negare a oricăror reguli impuse de canoanele literare clasice, indiferent de stil, de direcție, de tematică. În ceea ce privește lectorul, obișnuit să perceapă poetul sau prozatorul ca pe un eu atotștiutor, un fel de deus ex machina care are în palmă toate cuvintele, în zilele noastre, acceptă cu cea mai mare deschidere inovația, lărgindu-și orizontul de așteptare.

În această perioadă, a anilor 2000, scrie și prozatoarea Doina Ruști, autoarea unor romane de renume internațional.

Scriitoarea Doina Ruști este greu de încadrat într-o direcție literară, într-o generație biologică sau de creație și este posesoarea unei formule estetice aparte. Ea și-a creat renumele unei autoare atipice din toate punctele de vedere.

Admirată de critica literară, Doina Ruști suscită, prin personalitatea ei complexă, sau prin creațiile ei valoroase, interesul mai multor voci critice importante care încearcă să-i identifice mărcile structurale sau semantice care dau particularitatea indubitabilă a scriiturii sale.

Avem în vedere gruparea demersurilor relativ similare în cadrul cărora scriiturii Doinei Ruști îi revine un loc anume, justificat atât de practica sa literară cât și de discursul critic aplicat. De asemenea, ne concentrăm atenția asupra

locului pe care îl ocupă Doina Ruști în constelația autorilor postdouămiști. În acest sens, critica oferă principalele direcții de receptare și lectură hermeneutică pe care cititorul le poate accesa în vederea valorizării unei personalități literare.

Ne-am propus, așadar, să realizăm o trecere în revistă a mai multor opinii critice avizate și să observăm locul pe care îl ocupă Doina Ruști în peisajul literaturii postdouămiiste. Receptarea critică a autoarei se află sub semnul diversității și pleacă de la opera valoroasă din punct de vedere estetic pe care aceasta a realizat-o, unică pe scena literară, care oferă noi trăiri și care anticipează noi orizonturi de creație.

Critica literară o încadrează, în unanimitate, în galeria marilor povestitori precum Nicolae Filimon, Ion Marin Sadoveanu și Eugen Barbu. Este comparată de marii critici ai vremii cu Ștefan Agopian și cu Mircea Cărtărescu⁸⁵. De aceea, Dan C. Mihăilescu afirmă că: „Acesta este stil! Este stil care nu are pereche la noi decât la două persoane: Ștefan Agopian și Mircea Cărtărescu!”. Alături de Mircea Cărtărescu o așază și Horia Gârbea⁸⁶ atunci când vorbește despre romanul „Cămașa în carouri și alte 10 întâmplări din București” pe care îl consideră „o carte pe cât de serioasă și profesionist scrisă, pe atât de plăcută lecturii, de fascinantă pentru cititor. Volumul este simfonic, temele se reiau în formule narrative și unghiuri de reflectare diferite, pe întinderi mai mari sau numai prin flashuri care le proiectează o clipă pe fundalul altei povești. Foarte abil meșteșugit, cartea e un corp unitar de ficțiuni care potențează locuri banalizate din Capitala noastră - în care numai la asta nu te-ai gândi - și le mitizează amintind oarecum de poezia și proza filo-bucureștene ale lui Mircea Cărtărescu. Parfumul care adie și însuflețește toate aceste locuri și personaje, în principiu anodine, este „spiritul” nemuritor, indestructibil. Doina Ruști posedă toate cheile prozei realiste plus spirit ludic și o imaginație puternică. Scrisul ei este seducător și de un desăvârșit profesionalism în conducerea scenariului și înodarea finală a tuturor firelor epice. De aceea, acum mai mult chiar decât la volumele precedente, cititorii și superlativile criticii nu pot și nu trebuie să o ocolească”.

Și Adrian G. Romila⁸⁷ o apreciază în „Convorbiri literare” (mai 2015) pentru „balcanismul suculent” și consideră că „respiră același aer de familie ca prozele unui Ștefan Agopian ori Silviu Angelescu – sau, de ce nu, ale mai vechilor Nicolae Filimon, Mateiu Caragiale sau Eugen Barbu (cel din „Principiile” și „Săptămâna nebunilor”) –, romanul Doinei Ruști a deschis excelent noul an al prozei românești. Cu o carte excepțională, mai precis”.

---

⁸⁵Dan C. Mihăilescu - *Omul care aduce cartea*, Pro TV, 15 aprilie, 2010
<https://www.youtube.com/watch?v=M4S8DVDEQxQ>

⁸⁶Horia Gârbea, *Luceafărul de dimineață*, nr. 14/2010

Gabriel Enache este de părere că „Manuscrisul fanariot” ne introduce într-o poveste captivantă, sinceră și care trece cu ușurință de epidermă, făcându-și loc sub piele și mai departe, în interior. Este o carte plină de poezie și de toate elementele ei, cu imagini și text construite multi-fațetat, așa cum își arăta la final diamantul strălucirea feței adusă în lumină⁸⁸.

Ioan Groșan o apreciază pentru romanul „Manuscrisul fanariot” pe care îl consideră „un insolit love-story, într-un București fanariot, zugrăvit cu toate uneltele unei proze de o respirație largă, cvasibalzaciană, cu intrigi, mișmașuri, scene de masă, dar mai ales cu o știință destul de rar întâlnită azi, a portretizării, de la simple crochiuri până la tabloul amplu în care simți cum foșnesc, parcă, detaliile mătăsoase ale picturii bizantine. O întregă faună se desfășoară cu vivacitate în fața ochilor noștri, fiecare cu povestea lui sau cu povești în povești ce se desfac aidoma Matrioștilor rusești. Ba, cred că, oarecum cu o ascunsă ironie, autoarea nu se sfiește în a atașa, la începutul cărții, pentru a putea urmări mai lesne traseele personajelor, o hartă a vechiului București, ceea ce, *mutatis mutandis*, îmi aduce aminte de harta amănunțită a imaginarei Yoknapatawpha, ținutul inventat din romanele lui Faulkner. Doina Ruști este o reconfortantă certitudine valorică a prozei (nu numai!) feminine de azi”⁸⁹.

Amestecul savuros de realitate și fantastic face deliciul operei sale, dar dincolo de simplul *melange*, există o viziune asupra vieții, una fabulatorie, cum au remarcat mai mulți critici, în care fiecare detaliu are milioane de fațete.

Ceea ce rămâne însă, după lectura enormului material critic este un scriitor de talent, cu o operă incontestabilă. Doina Ruști se află printre puținii scriitori cu recenzii în cotidiane importante, precum „Magyar Nemzet”, „Il Mercurio”, „Las Últimas Noticias”, „Neue Zürcher Zeitung”, „Il Libero”, „La Stampa”, „La Opinion”, „La Repubblica”, „La Jornada”, „Adevărul”, „Evenimentul Zilei”, „Cotidianul”, „Ziua” etc. sau în reviste de primă mărime, precum „Turia”, „Székelyföld”, „Observator cultural”, „România Literară”, „Suplimentul de cultură” etc. Iar, aici, trebuie să adăugăm și studiile în cărți ori în dicționare.

În al doilea rând, am remarcat faptul că atât exegezele străine cât și cele românești insistă pe stil, pe calitățile literare, dar, mai ales, pe originalitatea romanelor sale.

Există și scrieri mai apreciate în străinătate decât în țară, cum este cazul romanului *Omulețul roșu*, care în versiunea sa italiană (*L'omino rosso*) a avut parte de cronici elogioase în mari ziare. Tot așa povestirile *Cristian* (multi-

---

⁸⁸ Gabriel Enache, 3 martie 2016, în *Cultura de sâmbătă*

⁸⁹ Ioan Groșan, 2 octombrie 2015, în „Observator cultural” nr. 792

tradusă) și *Mâna lui Bill Clinton*⁹⁰, cu recenzii bune în SUA, sunt prea puțin cunoscute la noi.

Mulți dintre exegeții operei sale au apreciat complexitatea tipului de imaginar, cu plasări istorice sau derulări epice, într-o poveste fără sfârșit, dar și veridicitatea susținută, așa cum am arătat de o construcție solidă.

Un loc special, așa zice că ocupă „Manuscrisul fanariot” (2015, 2016, 2017) și „Mâța Vinerii” (2017, 2018), care abordează altă tematică, dar, totodată, sporesc popularitatea romancierii. Acesta din urmă fiind deja tradus în câteva limbi, la doar un an de la apariție.

Preocupată atât de registrul fantastic cât și de cel realist, Doina Ruști scrie la fel de convingător și despre atrocitățile lumii contemporane, și despre idealurile înalte. Personajele sale, aflate la confluența dintre real și ireal, sunt memorabile și marcante. În romanele sale se regăsesc, adeseori, violatori, ucigași, oameni flămânzi, viciați și consumați de idealuri mărunte, care amintesc de tipologiile lui W. Faulkner – scriitor pe care l-a avut ca model constant. Dar cu aceeași mână sigură, de romancier versat, construiește și personaje fantastice, elfi, spiriduși, fantome, motani fermecați și vrăjitori, care i-au făcut pe unii critici să-i compare opera cu cea a lui Bulgakov, Süskind ori Marquez. „Mâța Vinerii” este „o jubilație stilistică, o literatură vitală, cum era „Parfumul” lui Suskind până la un punct și „Laur” al lui Evgheni Vodolazkin, de la alt punct, mai departe”⁹¹.

Autoare a unei opere consistente, cu o serie de teme autoidentitare (descendența „exotică”, din sânge amestecat, copilăria mitizată, trauma pierderii tatălui la fatidica vârstă de 11 ani) cu strategii literare (fantasticul când folcloric, când postmodern, contra-ficțiunea istorică, proza actualității imediate) și structuri culturale, Doina Ruști are un loc consolidat în cadrul literaturii contemporane. În opinia mea, Doina Ruști se află în galeria scriitorilor de primă mărime ai literaturii române contemporane, un scriitor cu o operă consistentă și realizări vizibile, cu o tematică diversă și puternic ancorată în actualitate, dar, mai ales, cu acea capacitate rară de a schimba registrele narative, de a se reinventa de la o carte la alta. Iar, dincolo de toate acestea, există un anume mister în scrisul ei, care îl face pe lector să simtă, uneori, nevoia de a *întâlni* autorul ca ființă reală, situată dincolo de litera și de spiritul cărților scrise, în marea carte a vieții.

Premiile și distincțiile literare acordate de-a lungul timpului i-au confirmat valoarea, însă, se poate afirma că, pentru un om de cultură precum Doina Ruști, premiile cele mai valoroase sunt cititorii săi, cei care au deprins din

---

⁹⁰ Bill Clinton’s Hand (*Mâna lui Bill Clinton*), Bucharest Tales, New Europe Writers, 2011, (coord: A. Fincham, J. G. Coon, John a’Beckett)

⁹¹<https://www.facebook.com/LibrariaHumanitasDeLaCismigiu/videos/1452430624777965/?pnref=story>

creația sa cea constantă care străbate timpurile și conferă operei sale omogenitate. Cititorul fidel a urmărit atent drumul creatoarei spre arta pură: abandonarea clișeelelor impuse de epoca în care scrie și întregul travaliu literar care a constat în înnoirea limbii și a limbajului, în experimentarea tuturor formelor de discurs narativ, și cea fantezie nostalgică prin care reconstituie, în limbaj autentic și procedee artistice rare, lumea de altădată.

Doina Ruști este o scriitoare prolifică, pentru care romanele publicate nu sunt altceva decât avataruri ale biografiei sale literare conjugate cu propria-i viață, ce a parcurs prin arta scrisului șase decenii de activitate literară, reușind să-și construiască o individualitate artistică din care transpar stilul inedit, temele clasice și moderne.

Referințe bibliografice

ANTOFI Simona, *Contemporary Critical Approaches to the Romanian Political and Cultural Ideology of the XIXth Century - Adrian Marino, Al treilea discurs. Cultura, ideologie și politica în România / The Third Discourse. Culture, Ideology and Politics in Romania*, în Antofi, S., Ioana N., Necula, G., Ifrim, N., Crihană, A., (edit.), *Procedia Social and Behavioral Sciences, 4th International Conference on Paradigms of the Ideological Discourse - The Dynamics of Terminologies and (Re)Shaping of Ideologies*, 2012, p. 22-28, DOI: 10.1016/j.sbspro.2012.10.005, Galați, ROMANIA, 31 mai – 1 iunie 2012, **Accession Number** WOS:000361477200004

CĂLINESCU, Matei, *A citi, a reciti. Către o poetică a (re)lecturii*, Iași, Editura Polirom, 2000.

IFRIM, Nicoleta, *History and Identity in Post-Totalitarian Memoir Writing in Romanian*, CLCWeb: Comparative Literature and Culture (ISSN 1481-4374) <http://docs.lib.purdue.edu/clcweb/>, nr. 16.1 / March 2014, Purdue University Press, <http://docs.lib.purdue.edu/clcweb/vol16/iss1/11/>, _____ **Accession Number** WOS:000333326200011.

RUȘTI, Doina, *Cămașa în carouri și alte 10 întâmplări din București*, București, Editura Polirom, 2010.

RUȘTI, Doina, *Patru bărbați plus Aurelius*, Iași, Editura Polirom, 2011.

RUȘTI, Doina, *Omulețul roșu*, București, Editura Vremea, București, 2004, Editia a II-a, 2012.

RUȘTI, Doina, *Zogru*, București, Editura Polirom, 2013.

RUȘTI, Doina, *Manuscrisul fanariot*, Iași, Editura Polirom, 2016.

RUȘTI, Doina, *Fantoma din moară*, București, Editura Polirom, 2017.

RUȘTI, Doina, *Mâța Vinerii*, Iași, Editura Polirom, 2017.